

Dömény Andrea

A szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgy standardja az új állami oktatási programban

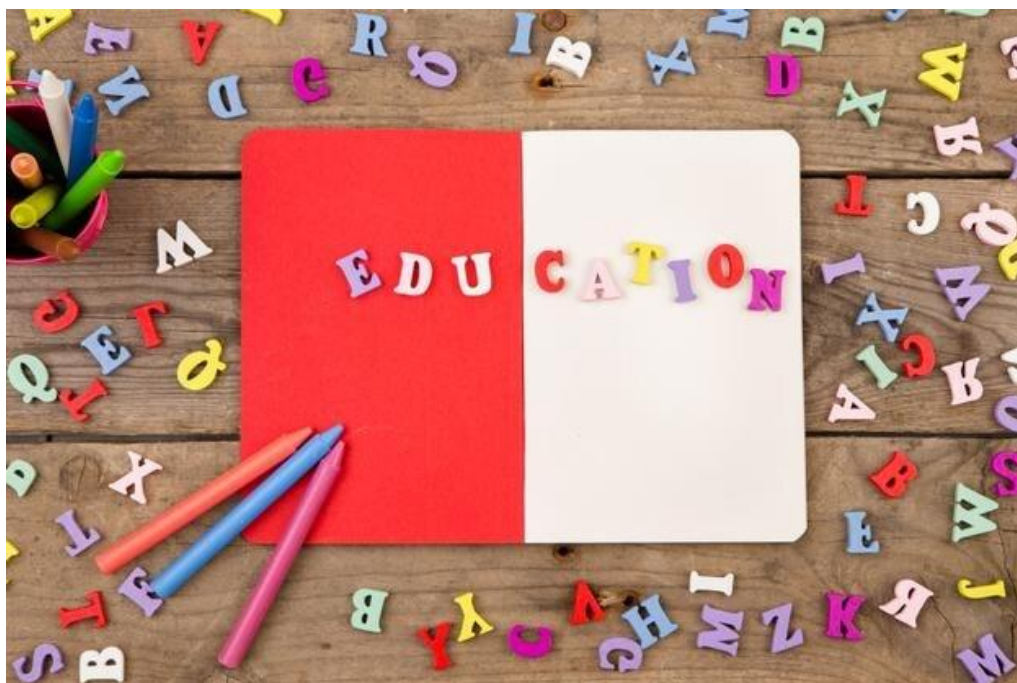
Az Állami Oktatási Program (ÁOP) a közoktatási törvény értelmében a szlovákiai oktatás legmagasabb szintű dokumentuma, amely tartalmazza többek között az alapiskolai oktatás céljait, a végzős tanulók profilját, a kerettantervet és a standardokat. A követelményrendszer és a tananyagtartalom pedig pontosabban meghatározza, hogy mit kell tudniuk a tanulóknak az egyes oktatási ciklusok, azaz az alapiskola harmadik, ötödik és kilencedik évfolyamának végén.

A szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgy az új ÁOP-ban a *Nyelv és kommunikáció* műveltségi terület, mégpedig a szlovák mint második nyelv alterület része, amely a kommunikációs nyelvi tevékenységekre helyezi a fő hangsúlyt.

A szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgy standardja magában foglalja a tantárgy céljait, követelményrendszerét és tananyagtartalmát, valamint előírja az egyes ciklusok kimeneti követelményeit és a kötelező tananyag mennyiségét.

A dokumentum felépítése:

- A műveltségi alterület jellemzése (a szlovák mint második nyelv)
- A műveltségi alterület céljai
- A szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgy jellemzése
- A tantárgy céljai
- A ciklusok céljai
- A ciklusokra lebontott követelményrendszer ismertetése – teljesítmény és tartalom



Forrás: <https://www.freepik.com/>

A szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgy tanításának alappillére a *kommunikatív*

nyelvoktatás, a tanítás koncepciójának és stratégiájának kommunikatív megközelítése, amely a nyelv tematikus modellezése elvén alapul. A célok meghatározását, a tanulási tartalmak kiválasztását és strukturálását, valamint a folyamat modellezését az idegennyelv-tanítás elvei vezérlik, melyek figyelembe veszik a tanulók fejlődési sajátosságait.

A magyar tanítási nyelvű alapiskolákban a szlovák nyelv oktatásának elsőrendű célja, hogy pozitív viszony alakuljon ki a gyermekekben a nyelvvel és a nyelvtanulással kapcsolatban, valamint hogy a pedagógus felkeltse és fenntartsa a diákokban a nyelvtanulási motivációt. Ez hatványozottan fontos az 1. ciklusban, melynek fő célja az alapvető nyelvi és beszédképességek kialakítása és elsajátítása.

A tantárgy jellegéből adódóan fontos feladat a *nyelvi és az irodalmi kultúra fejlesztése*, valamint olyan nyelvismeret megszerzése, melyre alapozva a tanulók megfelelően és helyesen használják a már birtokukban lévő tudást. A tantárgy kiemelt feladata, hogy a tanulók fokozatosan megismerjék és elsajátítsák a szlovák nyelv nyelvtani és helyesírási normáit is, s ezeket a gyakorlatban is tudják alkalmazni. Továbbá be tudjanak kapcsolódni az egyszerű beszélgetésekbe, érthetően fejezzék ki a véleményüket, gondolataikat. A szlovák nyelv tanulása a magyar nyelvre támaszkodás elvén alapul, ezért szükséges, hogy a tanulók tudatosítsák a szlovák és a magyar nyelv közötti átfedéseket és eltéréseket, majd a gyakorlatban egyre biztosabban alkalmazzák a megfelelő nyelvtani szabályokat. A tanítás tartalmát, módszereit, formáit és tempóját a tanulók nyelvtudásához kell igazítani a *kommunikatív elv* következetes alkalmazásával.

A korszerű nyelvoktatás *tevékenységközpontú*, mivel a nyelvhasználó valós szükségleteire épül. Ezért a nyelvtanulási folyamat középpontjában a *cselekvő tanulók* állnak, akik a nyelv segítségével kommunikatív feladatokat oldanak meg, amelyek során nyelvi tevékenységeket végeznek. Ezeket integráltan tanítjuk, mivel a valóságban a legtöbb megoldandó feladat több készség együttes alkalmazását teszi szükségessé.

Az ÁOP a *tantárgyközi integráció* jelentőségét is hangsúlyozza. Kiemelten fontos, hogy a tanulók a szlovák nyelv tanulása során a többi tantárgy keretében szerzett ismereteikre és a személyes tapasztalataikra is építeni tudjanak.

A *szlovák irodalom* a standardban a *szövegtípusok* leírásában jelenik meg, elsősorban azzal a célkitűzéssel, hogy ráirányítsa a figyelmet a szlovák irodalom értékeire. Az irodalomtanítás magában foglalja az eredeti szlovák irodalmi szövegek olvasását és értelmezését, az irodalmi szövegek elemzésén alapuló *irodalmi kommunikációt*, a kiválasztott irodalmi műfajok megismerését. Az olvasási és értelmezési készség fejlesztése mellett a művészi szöveg megfigyelése és esztétikai érzékelése, a szövegek elemzése áll a középpontban. Mindez a *kommunikáció szempontjából*, tehát az irodalmi szöveg tartalmának reprodukálása, értékelése, a szereplők jellemzése, saját vélemény formálása révén valósul meg. Az egyes műfajok felismeréséhez, jellemzéséhez, a fogalmak szlovák nyelvű megnevezéséhez a tanulók anyanyelven megszerzett ismeretei szolgálnak alapul. A standard nem tartalmaz konkrét irodalmi műveket, a pedagógus a tanulók korához és képességeihez mérten, valamint az adott nyelvi közeg alapján választhat megfelelő irodalmi szöveget az egyes műfajokon belül.

Az alábbiakban a tantárgy követelményrendszerét és tartalmát ismertetjük, magyarázattal kiegészítve.

A **követelményrendszer** a *kommunikációs és nyelvi tevékenységek* elnevezésű komplex komponensből áll, melynek részei:

1. **recepció:** az információ befogadását jelenti, vagyis azt, hogy a tanulók hogyan értik meg a hallott, olvasott vagy látott nyelvi tartalmakat. Ez magában foglalja a hallás utáni szövegértést (a beszéd megértését), az olvasás utáni szövegértést és az audiovizuális anyagok értelmezését. A recepció gyakorlása során a tanulók különböző típusú szövegeket hallgatnak, olvasnak vagy néznek meg.
2. **produkció:** a tanulók aktív nyelvhasználatát jelenti, vagyis azt, hogy hogyan fejezik ki magukat szóban vagy írásban az adott nyelven. Ez tartalmazza a beszédet, az írást, a kiejtést és a helyesírást. A produkció gyakorlása során a tanulók aktívan alkalmazzák a tanult nyelvi struktúrákat és a szókincset, például szerepjátékokban, egy történet elmondásában, beszámolókbán, írásbeli feladatokban vagy prezentációkban.
3. **interakció** (szóbeli és írásbeli): a másokkal élőszóban vagy virtuálisan megvalósuló kommunikációt jelenti. Ez magában foglalhat párbeszédet, csoportbeszélgetést, vita- vagy együttműködési helyzeteket. Az interakció során a tanulók aktívan kommunikálnak, reagálnak a hallott vagy a leírt szövegre, ami segíti a nyelvtudásuk fejlesztését, hogy azt később, a valós életben előforduló szituációkban tudják alkalmazni.



Forrás: <https://www.freepik.com/>

A *kommunikációs nyelvi tevékenységek* kulcsfontosságúak a tanulók nyelvtudásának fejlesztésében és az életszerű kommunikációs helyzetek gyakorlásában. Ezek lehetővé teszik a tanulók számára, hogy aktívan részt vegyenek a nyelvi gyakorlatokban és interakciókban, s ez hozzájárul a nyelvtanulás hatékonyságához és motivációjához. Ezek a nyelvi tevékenységek minden tanítási órán jelen vannak, és az egyes témakörökön belül megfelelő tartalmakkal kapcsolódnak össze. A tanítási órákon az élőbeszédre, a kommunikációs készség fejlesztésére kell a pedagógusnak helyezni a hangsúlyt. Fontos megjegyezni, hogy minden nyelvi tevékenységhez a tananyagtartalom egyszerre több eleme is kapcsolódik, tehát az összes tananyagtartalom a kommunikációs és nyelvi tevékenységek minden részénél jelen van.

A **tananyagtartalom** is egy szorosan összefüggő egységet alkot, amely a következő szegmenseket tartalmazza:

1. nyelvi funkciók: az értelmes kommunikáció elérésének eszközei. A szókincset és a nyelvi eszközöket a tanulók nyelvi készségeihez mértén alkalmazzuk. A nyelvi funkciók tanítása és gyakoroltatása hozzájárul a tanulók kommunikációs készségeinek fejlesztéséhez, a nyelvi magabiztosságuk és az önbizalmuk növeléséhez.

2. nyelvi eszközök: ide tartozik a szókincs, a kiejtés és a nyelvtani jelenségek. Mindezek a szavak, kifejezések és nyelvtani szerkezetek repertoárját jelentik, amelyeket a tanuló tematikus kontextusban sajátít el. A nyelvtani jelenségek elsajátítása az egyes témakörökön belül a nyelvi minták aktív felfedezésével történik, különböző kommunikációs helyzetekben, a nyelvtani jelenségek ismételt használatával, a mondatok folyamatos gyakorlásával. A cél az, hogy a tanuló képes legyen aktívan használni a mindennapi kommunikációban a szókincset és a nyelvtani szerkezeteket.

3. szociolingvisztikai elem: a különböző helyzeteknek megfelelő kommunikációs stratégiákra, valamint az interkulturális tudatosság fejlesztésére összpontosít. Segíti a tanulókat abban, hogy megértsék a nyelv társadalmi és kulturális kontextusát, valamint az adott nyelv használatát bizonyos helyzetekben és a különböző közösségekben.

4. témakörök: különféle kommunikációs helyzetek kialakítására szolgálnak, s kiindulópontot jelentenek a szövegek létrehozásában, más oktatási területekről vagy tantárgyakból szerzett ismeretek alapján is. Ezek alkotják az egyes helyzetekben megvalósuló gyakorlati nyelvhasználat kontextusát, felhasználva a megfelelő szókincset és nyelvtani jelenségeket.

5. szövegtípusok: teret biztosítanak az egyes kommunikatív nyelvi tevékenységek és stratégiák alkalmazására. Ajánlatos korhoz mért irodalmi szemelvényeket, autentikus vagy adaptált tényszerű szövegeket, valamint egyszerű, médiából kölcsönzött szövegeket használni, s a megfelelő szövegeket nyomtatott, audiovizuális és digitális formában alkalmazni. Ezek a szövegek különböző célokat szolgálnak, azaz segítik a tanulókat a nyelvi készségek (hallás utáni értés, olvasás, írás, beszéd) fejlesztésében.

6. hallás utáni értés és értő olvasás, szöveggel való munka: ezek a tevékenységek lehetővé teszik a tanulók számára, hogy a valóságos helyzetekben előforduló szövegekkel gyakorolják a nyelvtant, az értő olvasást, illetőleg gyarapítsák szókincsüket. A szöveggel való munka rendkívül fontos a nyelv oktatásában, mivel segíti a tanulókat abban, hogy a hallott és az írott anyagokkal történő munka során fejlesszék a nyelvi készségeiket.

7. dialógusok és összefüggő szövegek alkotása: a párbeszédalkotása a kommunikációs készségek fejlesztésének és a nyelvi feladatok gyakorlásának hatékony módszere. Ezek a párbeszédalkotások lehetővé teszik a tanulók számára, hogy valós élethelyzeteket szimuláljanak, különböző nyelvi helyzetekben gyakorolják a beszédet, a hallásértést, valamint az interakciót és reakciókat. Az összefüggő szövegek alkotása pedig segíti a tanulókat abban, hogy fejlesszék a szóbeli és írásbeli kommunikációs készségeiket és a kreativitásukat.

A követelményrendszer és a tananyagtartalom között szoros összefüggés van. A követelményrendszer meghatározza az általános célokat és az elvárásokat, míg a

tananyagtartalom konkrétan kifejti, hogyan érhető el ezen célok a tartalom és a tevékenységek segítségével. A standarddal történő munka során fontos tudatosítani, hogy nemcsak a kommunikációs nyelvi tevékenységek, hanem a tananyagtartalom valamennyi szegmense is egy egészet alkot. Ez az összekapcsoltság biztosítja a célok elérését. Egy jól megtervezett iskolai program mindkét aspektust figyelembe veszi annak érdekében, hogy egyénileg, minden tanulónál hatékonyan fejlesszük a szükséges tudást és készségeket.

Fontos kiemelnünk a szöveggel végzett munka jelentőségét is. A *szöveg* a kommunikáció legfontosabb eszköze, ugyanis a *nyelvi cselekvések* szövegekben és szövegeken keresztül valósulnak meg. A szövegek a nyelvoktatás és nyelvtanulás alapját képezik, a tudás elsajátításának eszközei, s egyúttal a tanulási folyamatok alapjául is szolgálnak. A korszerű nyelvoktatást a szövegközpontúság elve jellemzi, amely a szövegkompetencia fejlesztését, valamint ezzel párhuzamosan a nyelvtanulók szövegtípusokkal kapcsolatos ismereteinek bővítését és tudatosítását állítja a középpontba. A szövegekkel végzett munka során hangsúlyos szerepet kap a *nyelvi eszközök szövegben betöltött funkciója*, valamint kontextusban történő megjelenítésük. A nyelvi fejlesztés a szlovákórákon szövegalapú, és integráltan történik.

A kommunikatív nyelvi kompetencia több ponton érintkezik az anyanyelvi kompetenciával. A szövegalkotás, szövegértelmezés, szóbeli és írásbeli kommunikáció számos készségeleme átvihető a szlovák és az idegen nyelvek tanulásába, és fordítva, a többi nyelv tanulása során elsajátított kompetenciák az anyanyelvi kommunikáció területén is hasznosak.

Fontos szem előtt tartanunk, hogy a szlovák nyelv funkcionális nyelvtanának a magyar (tanítási) nyelv nyelvtanával szisztematikusan szembeállított tanítása és elsajátítása elősegíti a szlovák nyelv megfelelő szintű használatát. Ezért az iskolai oktatási program elkészítésének folyamatában elengedhetetlen, hogy a szlovák nyelv és irodalom tantárgyat tanító pedagógusok szorosan együttműködjenek a magyar nyelv és irodalom tantárgyat tanító pedagógusokkal annak érdekében, hogy az évfolyamként lebontott tananyagtartalom mindkét tantárgyban egymásra épüljön. Tehát az egyes nyelvi jelenségeket, fogalmakat, irodalmi témákat a tanulók először a magyar nyelv és irodalom órákon sajátítsák el, hogy így a nyelvoktatás során is biztosítani tudjuk a magyar nyelvre támaszkodás elvét.

Óraszámok

Az új kerettantervben a 2015-ös óraszámokhoz képest kevesebb a tantárgyra előírt óraszám. Az iskolai oktatási programban az iskolák meghatározzák az egyes tantárgyak órakereteit. A kötelező órákon kívül lehetőség nyílik az óraszámok növelésére, esetleg új tantárgyak bevezetésére is a választható órák felhasználásával.

Előírt óraszám ciklusonként a szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgyra	Választható óraszám ciklusonként az összes tantárgyra vonatkozóan
1. ciklus – heti 12 óra	heti 7 választható óra
2. ciklus – heti 10 óra	heti 3 választható óra
3. ciklus – heti 16 óra	heti 11 választható óra
összesen: 38 óra	összesen: 21 óra

- 1. táblázat:** A 2023-as kerettantervben meghatározott kötelező óraszámok és választható óraszámok

Az **iskolai oktatási program** kidolgozásánál fontos, hogy a hatékony nyelvtanulás érdekében a tanulók naponta kapcsolatban legyenek a szlovák nyelvvel. Főleg a dominánsan magyar nyelvi régiókban ajánlatos a heti óraszámot növelni, például az 1. és a 3. ciklusban is évfolyamonként 1-1 órával.

A 2. táblázat a javasolt óraszámokat tartalmazza az egyes ciklusokra lebontva.

1. évfolyam	2. évfolyam	3. évfolyam	
4 óra/hét	4 óra/hét	4 óra/hét	
4. évfolyam		5. évfolyam	
5 óra/hét		5 óra/hét	
6. évfolyam	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam
4 óra/hét	4 óra/hét	4 óra/hét	4 óra/hét

2. táblázat: A szlovákórák javasolt lebontása évfolyamonként

Az iskolai oktatási program összeállításánál figyelembe kell vennünk az adott közösség igényeit, elvárásait is, amelyeket az iskola beépít a saját iskolai oktatási programjába. Minden régióban más-más a tanulók nyelvi környezete, nem egyforma szinten sajátítják el a szlovák nyelvet. Itt lehetőség nyílik a tantárgyi óraszám növelésére, esetleg új tantárgy bevezetésére, például a szlovák nyelvű társalgásra.

A fent leírtakból következik, hogy az oktatási folyamatban kiemelten fontos szerepet tölt be a pedagógus, aki tervez, rendszeresen készül, irányít. Rajta múlik, hogyan állítja össze az éves tananyagot, milyen oktatási módszereket, formákat, technikákat, stratégiákat, segédeszközöket alkalmaz, mennyire kreatív, hogyan figyel oda a tanulók fejlődési sajátosságaira, egyéni képességeire és nem utolsósorban hogyan viszonyul a tantárgyhoz. A tanulók megfelelő motiválása ugyanis kulcsfontosságú (nemcsak) a szlovák nyelv oktatásában. Fontos, hogy a tanulók megértsék, számukra miért szükséges a szlovák nyelv elsajátítása, ezért maguk is akarják, hogy nyelvi jártasságra tegyenek szert, képesek legyenek önálló szöveget alkotni, adatokat gyűjteni, szövegeket értően olvasni és érvelni.

A standard általános ismertetése (a teljesség igénye nélkül) nemcsak a szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgyat oktató pedagógusoknak nyújthat segítséget a követelményrendszer és a tananyagtartalom értelmezésében, hanem a tankönyvszerzőknek is útmutatást adhat, hogy milyen szempontok figyelembevételével szükséges elindulniuk a tankönyvek írásakor.

Felhasznált irodalom:

https://www.minedu.sk/data/files/11808_statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie-cely.pdf